

kant

üstümde yıldızlı gökyüzü
içimde ahlak yasası

Eleştirel felsefesi ile bilgi, ahlak ve güzellik
anlayışımızı kökten değiştiren filozof

DESTEK YAYINLARI: 1595
FELSEFE: 72

KANT / ÜSTÜMDE YILDIZLI GÖKYÜZÜ İÇİMDE AHLAK YASASI
Yayıma Hazırlayan: İlker Kocael

Her hakkı saklıdır. Bu eserin aynen ya da özet olarak hiçbir bölümü, yayınevini yazılı izni alınmadan kullanılamaz.

İmtiyaz Sahibi: Yelda Cumalhoğlu
Genel Yayın Yönetmeni: Ertürk Akşun
Felsefe Serisi Yayın Koordinatörü: Özlem Küskü
Üretim Koordinatörü: Semran Karaçayır
Editör: Devrim Yalkut
Kapak Tasarım: İlknur Muştu
Sayfa Düzeni: Cansu Poroy
Sosyal Medya-Grafik: Tuğçe Budak-Mesud Topal-Meltem Kökboynun

Destek Yayınları: Nisan 2022
Yayıncı Sertifika No. 13226

ISBN 978-625-441-638-5

© Destek Yayınları
Abdi İpekçi Caddesi No. 31/5 Nişantaşı/İstanbul
Tel. (0) 212 252 22 42
Faks: (0) 212 252 22 43
www.destekdukkani.com
info@destekyayinlari.com
facebook.com/DestekYayinevi
twitter.com/destekyayinlari
instagram.com/destekyayinlari

Deniz Ofset – Çetin Koçak
Sertifika No. 48625
Maltepe Mahallesi
Hastane Yolu Sokak No. 1/6
Zeytinburnu / İstanbul
Tel. (0) 212 613 30 06

kant

üstümde yıldızlı gökyüzü içimde ahlak yasası

Eleştirel felsefesi ile bilgi, ahlak ve güzellik anlayışımızı
kökten değiştiren filozof

Yayıma Hazırlayan: İlker Kocael

DESTEK
çayınları

Immanuel Kant kimdir?

Immanuel Kant, 22 Nisan 1724'te Königsberg'de dünyaya geldi. Daha doğrusu dünyaya gelen bebeğe "Emanuel" ismi konuldu, daha sonra Kant ismini "Immanuel" olarak düzeltti. Kendi ismini bile olduğu gibi kabul etmeyip ismine eleştirel gözle yaklaşması filozofun eleştirisinden kendisi dahil hiçbir şeyin kaçamayacağına dair ilk ipuçları gibi görünüyor.

Eğer Kant'ın doğduğu Prusya'nın Königsberg şehrini Google'da aratarsanız, sitenin sizi Rusya'nın Kaliningrad şehrine yönlendirdiğini fark edeceksiniz. Hayır, herhangi bir yanlışlık yok. İkinci Dünya Savaşı sonrasında bu topraklar Almanlardan alınarak SSCB'ye verildi, bu devletin dağılmasından sonra Rusya'nın ana karasıyla hiçbir bağlantısı bulunmayan Baltık bölgesindeki bu bölge Rus toprakları olarak kaldı.

Kant'ın babası Johann Georg Kant, annesi Anna Regina Kant ile evliliği sayesinde koşumcu olarak çalışmaya başlayabildi, çünkü Anna Regina'nın babası da koşumcuydu. Dönemin sıkı lonca kurallarına göre bir mesleğe dışarıdan dahil olmak için o mesleğin ustasının

kızı ile evlenmek gerekiyordu. Zengin olmayan ama lonca mensubiyeti sayesinde geçinip giden bu ailede Kant dördüncü çocuktuktu, ancak o doğduğunda hayatta olan bir tek ablası kalmıştı. Çocukların küçük yaşlarda ölümü o dönemde bugünle kıyas götürmeyecek derecede yaygındı.

Kant büyüdükçe aile yoksullaşmaya başladı. 1737 yılında Kant henüz on üç yaşındayken annesi, 1746 yılında yani Kant yirmi iki yaşındayken babası hayatını kaybetti. Dindar bir Pietist ailede büyüyen Kant, dini yanı ağır basan Collegium Fridericianum'da klasik bir eğitim gördü. Her ne kadar bu dönemleri pek iyi hatırlamasa da okulun sıkı eğitimi dolayısıyla sağlam bir kültürel yapı edindi.

16 yaşındayken Königsberg Üniversitesi'ne kabulü hayatındaki önemli dönüm noktalarından biriydi. Lonca sınıfına mensup bir aileden “okumuşlar” sınıfına atlamak az şey değildi. Üniversitede bugün bizim “doğabilimleri” dediğimiz alana daha yakındı, özellikle Newton ve Leibniz fiziği üzerine verimli çalışmalarda bulundu.

1748 yılında Kant üniversiteyi bitirmiş, anne ve babasını kaybetmiş ve küçük kardeşlerine bakma sorumluluğu ile karşı karşıya kalmış durumdaydı. Geçici olarak soyluların çocuklarına özel öğretmenlik yapmaya başladı, ancak o dönem özel öğretmenler evdeki hizmetli kadrosundan sayıldığı için durumdan pek memnun değildi.

Nihayetinde 1754 yılında Königsberg'e geri döndü ve çalışmaları neticesinde iki akademik makale yayımladı. Azmederek 1755'te doktorasını tamamladı. Bu aşamadan sonra doğabilimleri çalışmalarına paralel olarak bugün "felsefe" disiplini olarak adlandırdığımız alanda da önemli çalışmalar yürütmeye başladı.

1758 yılında Königsberg'e Ruslar girince Kant da bu durumdan pek tabii etkilendi. Ancak bu etki pek de olumsuz değildi: Artık ismi duyulmaya başlayan parlak hocalardan biri olan Kant, subaylara özel ders verme ve önemli bir gelire sahip olma fırsatı elde etti. Bu dönemde özellikle üst tabaka kesimlerle daha içli dışlı oldu. Birkaç talihsiz deneyim sonrasında Kant, evliliğe yönelik olumsuz bir tavır geliştirerek hiç evlenmedi.

1762'de Ruslar Königsberg'den ayrıldı. Takip eden yıllarda artık yaşının da getirdiği olgunlukla Kant'ın hayatı düzene girdi, üretkenliği arttı. 1765'te üniversite kütüphanesinde düzenli bir işe girdi. Ders yükü ağırdı.

1770'te uzun süredir hayalini kurduğu profesörlük kadrosunu takdim tezini sunarak kazandı. Bu on sene boyunca çok fazla yayın yapmayan Kant, 1780'lerde yayımlayacağı ve felsefe tarihinin akışını değiştirecek üç eleştiri kitabının hazırlıklarını yapıyordu. İlk eleştirisi *Saf Aklın Eleştirisi*'ni elli yedi yaşındayken yayımladı. 1781'de yayımlanan kitap bilgi felsefesinin zorunlu başvuru kitaplarından biri haline geldi. *Pratik Aklın Eleştirisi*'ni 1788'de yayımladı, bu kitap da ahlak felsefesinde

çığır açtı. 1790'da eleştiri serisinin son kitabı *Yargı Yetisinin Eleştirisi*'ni yayımladı, burada da estetik meselesini kendine özgü bir bakış açısıyla ele aldı.

Üç eleştirisinin yanında kuşkusuz daha birçok temel esere imza atan Immanuel Kant'ın çalışma rutini 1796 yılından itibaren ilerleyen yaşı sebebiyle sekteye uğramaya başladı. Dışarıdan bakınca hayatı belki çok ilginç olmayan ama çalışmalarına yansıttığı kadarıyla olağanüstü bir içdünyaya sahip olan Kant, 1804 yılında doğduğu şehirde hayata gözlerini yumdu.

Önsöz

Bir kişinin, bir olayın ya da bir düşüncenin önemi vurgulandığında, çoğu zaman vurgu aşırıya kaçır. “Dönüm noktası”, “çığır açma”, “kilometre taşı” gibi tasarruflu biçimde kullanılması gereken nitelendirmeler metne bol keseden serpiştirilir. Nihayetinde o konuya dair genel bir kavrayışımız henüz yoksa, bu tür metinler yeni bir alana giriş yaparken algımızı bulandırabilir. Bu büyüklük enflasyonunda kimin ya da neyin hakikaten daha önemli olduğu bir sis perdesinin arkasında yitip gidebilir.

Filozof Immanuel Kant’a dair herhangi bir kitabı okuduğumuzda, Prusyalı filozofun da diğer çoğu filozof gibi bu tür nitelendirmelerden nasibini bolca aldığını görürüz. Peki bunca felsefe tarihi kitabının Kant’ın eleştirel felsefesini “dönüm noktası” olarak nitelendirmesini bu abartma eğilimi çerçevesinde değerlendirebilir miyiz? Acaba felsefe tarihçileri Kant’tan bahsederken konunun şehvetine kapılıp onu aslında hak etmediği bir mertebeye yükseltiyor olabilir mi? Sanıyorum ki hayır.

Tabii kuru kuruya “Kant’ın eleştirel felsefesi, Batı felsefe tarihinde önemli dönüm noktalarından biridir” demenin bir anlamı yok, mesele bu iddiayı temellendirmekte. İşte bu kitap hem Kant’ın eleştirel felsefesine teknik olmayan mütevazı bir giriş yapmayı hedefliyor, hem de Kant’ın olgunluk döneminde yazdığı üç kitabı anlama çabasına girişerek Prusyalı filozofun Batı felsefe tarihinde ne tür bir devrimi temsil ettiğini ortaya koymayı amaçlıyor.

Felsefenin teknik yönüyle pek içli dışlı değilseniz ancak yine de felsefeye merak duyuyorsanız bu kitap büyük ihtimalle size göre demektir. Bu mütevazı başlangıç kitabı tabii ki Kant’ın felsefi sistemini kuşatıcı bir biçimde ele aldığını iddia etmiyor. Yalnızca onun felsefi sisteminin anlamına dair ağızınıza bir parmak bal çalıp sizi daha da meraklandırmayı, sonsuz derinliği haiz bu konu üzerine daha ileri okumalar yapmanız için sizi teşvik etmeyi umuyor.

Kitabın içeriğine gelirse, her bölüm örnek bir olayla açılıyor. Örnek olaylardan yola çıkmanın karmaşık düşünceleri anlatırken faydalı olduğu kanısındayım, umarım bu kitapta da böyle olur. İlk bölümde *Saf Aklın Eleştirisi* kitabı üzerinden Kant’ın bilgi felsefesini konu edineceğiz. İkinci bölüm, *Pratik Aklın Eleştirisi* kitabı çerçevesinde filozofun ahlak felsefesini anlama çabasını içerecek. Üçüncü ve son bölümde ise *Yargı Yetisinin Eleştirisi* kitabının estetik meselesine dair ortaya koyduğu argümanların izini süreceğiz. Ve sonuç olarak da

üç eleştirinin temel noktalarını vurgulayıp Kant'ın dünyasına attığınız bu küçük adımı daha da büyütmeniz umuduyla kitabı noktalayacağız.

Şimdiden iyi okumalar.

İlker Kocael

*“İçerik olmaksızın
düşünceler boş
ve kavramlar
olmaksızın sezgiler
kördür.”**

---

* Immanuel Kant, *Arı Usun Eleştirisi*, Çeviren: Aziz Yardımlı, İdea Yayınları, s. 77.

Saf Aklın Eleştirisi

Sabah uyandınız, kendinizi biraz garip hissediyorsunuz. Ayılabilmek için banyoya gidip suratınıza su çarpıyorsunuz, bu akışkan madde yüzünüze çarptıktan sonra yerçekiminin de etkisiyle lavaboya doğru yöneliyor. Kurulanmak için havluya hamle yapıyorsunuz, elinize alır almaz bu nesne size kendini açmaya başlıyor. Dokunma yoluyla bazı verileri alıyorsunuz, parmaklarınızdan yola çıkıp beyninize ulaşan sinyaller sizde yumuşaklık hissi uyandırıyor. Aynı zamanda bu nesneyi görebildiğiniz için renk, biçim ve doku ile ilgili diğer sinyalleri de işlemesi için beyninize gönderiyorsunuz. Şimdi elinizde tuttuğunuz şeyin gerçekte ne olduğunun bilgisine tam olarak vâkıf olduğunuzu düşünüyorsunuz, ancak nesnelerin bilgisini Tanrısal bir perspektiften oldukları gibi değil de duyularınız aracılığıyla edindiğiniz için içinizdeki şüpheyi tam olarak dindiremiyorsunuz. Duyularınız size yalan söylüyor olamaz mı?

Tüm bu bulanık düşüncelerle işyerinize varıyorsunuz. İçinizdeki gariplik hissi peşinizi bırakmıyor, yapmanız gereken işlere odaklanamıyorsunuz. Zihninizdeki kavramlar ile beş duyunuzun size sağladığı veriler birbiriyle eşleşmiyormuş gibi bir his var içinizde. Kahve içmeniz gerek. Mutfağın yolunu tutup kaynaması için suyu ocağın üzerine koyuyorsunuz. Ama bir saniye, ateşin üzerine koyduğunuz suyun 100 dereceye ulaştığında kaynayacağını nereden biliyorsunuz? Bugüne kadar aksine şahit olmadığınızdan muhtemelen. Peki bugüne kadar milyonlarca kez sorunsuz biçimde gözlemlediğiniz bir olayın her zaman aynı şekilde meydana geleceğinden emin olabilir misiniz? Geçmişte milyon kez gözlemlemiş olsanız da bugün burada ateşin suyu ısıtacağına, suyun da 100 derecede kaynayacağına dair kesin bilgiye sahip olduğunuzu söyleyebilir misiniz?

İçinizden bu düşünceler geçerken iş arkadaşınız mutfağa giriyor. Sizi düşünceli görünce neler olduğunu soruyor. Olan biteni kendisine anlatıyorsunuz, güven verici bir gülümsemeyle içinizi rahatlatmaya çalışıyor:

“Şimdi, öncelikle kesin bilgiye ulaşma amacıyla yola çıkıyorsak, açık ve seçik olmayan her şeyden şüphe ederek işe başlayalım. Duyularımızla algıladığımız hatta zihnimizde taşıdığımız tüm bilgiler hatalıymış gibi düşünelim. Bu durumda şüphe edemeyeceğim tek şey nedir? Şüphe eden bir zihnin varlığı. İşte başlangıç olarak şüphe edemeyeceğim tek şey bu. Devam edelim: Hepimizin zihninde doğuştan var olan mükemmel Tanrı

kavramı, mükemmel olabilmek için zorunlu olarak var olmalıdır da. Peki mutlak iyi bir yaratıcı, zihnime koyduğu doğuştan fikirler yoluyla dünyanın gerçekte ne olduğunu kavramamı mı ister, yoksa beni yanıltmak mı?”

Rahatlıyorsunuz. Demek doğuştan gelen fikirler yoluyla şeylerin gerçekte ne olduğunu kavramak mümkün. Denkleme sizi yanıltmayacak mutlak iyi Tanrı'yı dahil edersek sabah elinizde tuttuğunuz ve duyularınızın dolayımıyla bilgisini edindiğiniz havlunun yalnızca size öyle görünmediğine, Tanrısal perspektifle baktığımızda o şeyin sizin algınızdan bağımsız biçimde nasıl algıladıysanız tam olarak öyle olduğuna emin olabiliriz. Bu durumda dünyayı anlamak için öncelik duyularımızdan ziyade doğuştan gelen fikirlerimizde olmalı. Böylece zihnimizde zaten yazılı olan kuralları nesnelere dünyasına uygulayabiliriz.

Derken konuşmanıza kulak misafiri olan başka bir iş arkadaşınız aranıza katılıyor. Kendisi diğer arkadaşınız kadar iyimser görünmüyor, endişeyle söze giriyor:

“Ben bu akıl yürütmeye pek katılmıyorum, çünkü doğduğumuzda zihnimiz bomboştur. Tüm fikirlerimiz, tüm düşüncelerimiz, tüm bilgilerimiz son tahlilde duyularımızdan kaynaklanır. Mesela ateşin ısıyla suyun kaynaması arasındaki ilişkiyi ele alalım. Neden-sonuç ilişkisi çerçevesinde ateşin ısı (ki bu sebeptir) suyun kaynamasına yol açar (bu da sonuçtur). Peki tüm bilgilerimiz duyularımızdan kaynaklanıyorsa, belirli bir

sebebin her zaman belirli bir sonucu doğuracağını nereden bilebiliriz? Suyun kaynaması örneğinin yanında diğer bilimsel neden-sonuç ilişkilerini de aynı şekilde sorgulayabiliriz: Aşı olduğumda o hastalığa karşı bağışıklık geliştireceğimi nereden biliyorum? Pratik olarak bunun böyle olacağından şüphe duymamız yersizdir, ama iş felsefi temellendirmeye geldiğinde elimizde çok sayıda gözlemden başka bir şey olmadığını kabul etmek zorundayız. Üzgünüm ama bir şeyi milyarlarca kez gözlemleseniz bile bir sonraki gözlemden aynı nedenin aynı sonucu doğuracağına yalnızca *inanabilirsiniz*. Yani bilim elimizdeki inançlardan yalnızca biridir.”

Terlemeye başlıyorsunuz, çünkü arkadaşınız sizi beş dakikalık *dogmatik uykularınızdan uyandırdı*. İki arkadaşınızın da haklı ve haksız olduğu yerler olduğunu hissediyorsunuz. Birinci arkadaşınızın aklın yapabileceklerini biraz abarttığı fikrindesiniz: Onun aksine siz, aklın doğuştan gelen bilgilerimiz vasıtasıyla ve Tanrısal perspektifle şeylerin özünü kavramaya muktedir olmadığını düşünüyorsunuz. İkinci arkadaşınız ise size göre fazlasıyla kötümser: Arkadaşınızdan farklı olarak siz bilimsel olanlar dahil tüm bilgilerimizi bir kalemde çöpe atmanın doğru olmadığına, belirli bir yöntemle kesinliğinden emin olabileceğimiz bilgileri üretmenin mümkün olması gerektiğine inanıyorsunuz.

Eğer böyle düşünüyorsanız, Immanuel Kant'ın *Saf Aklın Eleştirisi* kitabında izlediği yolu takip ediyorsunuz demektir. Birinci arkadaşınız kesin bilgiye erişmeye

dair sorununuza başta Descartes ve Leibniz'in temsil ettiği akılcılık (rasyonalizm) çerçevesinde bir çözüm bulmayı dener. İkinci arkadaşınız ise Locke ve Hume isimleri ile anılan denciliğin (ampirizm) savlarına başvurarak akılcılığın kesin bilgiye ulaşmaya dair iyimser tutumunu yerle bir etti. Bu bağlamda Kant'a ise aklımızı kullanarak neyi kesin olarak bilebileceğimiz ve neyi bilemeyeceğimiz üzerine yine akıl yoluyla cevap aramak düştü. Kant'ın eleştirel felsefesinin çıkış noktası işte budur.

Kant, bilginin yalnızca duyularımızdan kaynaklandığı konusunda dencilerle hemfikir gibi görünür. Dencilerin izinden giden Kant; klasik metafiziğin Tanrı, ruh, hakikat gibi öncelikli kavramları üzerine kesin bilgi üretme çabasının nafile olduğunu ifade eder. Aklımız bu soruları sormaya teşnedir, ancak deneyle dayanmayan bu konular üzerine saf kavramlardan yola çıkarak üreteceğimiz bilgiler spekülasyondan öteye geçemez. Descartes'ın Tanrı kavramından yola çıkarak onun var olduğunun kesin bilgisini ortaya koymasını ele alalım: Descartes'ın mükemmel Tanrısı her ne kadar mantıksal düzlemde mükemmelliğinin bir sonucu olarak var olmak zorunda olsa da, Kant'a göre zihnimizde gerçekleştirdiğimiz kavramsal analizlerin maddeler dünyasında herhangi bir sonuç doğurma gücü yoktur. Akıl, kendi kurallarını şeylere dikte edemez. Yani Tanrı'nın kavramsal açıdan ne olduğu üzerine fikir yürütebilsek bile, mevcut sınırlı anlama